

УДК 336.71.078.3

Белікова Т.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту**Харківського національного університету будівництва та архітектури***Марченко О.В.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту**Харківського національного університету будівництва та архітектури***Скорняков А.С.***студент**Харківського національного університету будівництва та архітектури*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

DEVELOPMENT OF THE LIQUIDITY MANAGEMENT SYSTEM IN A BANK

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано сучасний стан банківської системи України та обґрунтовано основні напрями вдосконалення управління ліквідністю. Проведено аналіз економічних нормативів ліквідності по системі банків України. Наведено динаміку нормативу миттєвої ліквідності. Проаналізовано зміну показників ліквідності українських банків за останні роки. Виділено фактори, що впливають на стан ліквідності банківської системи. Наведено рекомендації щодо оптимізації рівня ліквідності комерційних банків.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність, нормативи ліквідності, надлишок ліквідності, управління ліквідністю.

АННОТАЦИЯ

Проанализировано современное состояние банковской системы Украины и обоснованы основные направления совершенствования управления ликвидностью. Проведен анализ экономических нормативов ликвидности по системе банков Украины. Приведена динамика норматива мгновенной ликвидности украинских банков за последние годы. Выделены факторы, влияющие на состояние ликвидности банковской системы. Приведены рекомендации по оптимизации уровня ликвидности коммерческих банков.

Ключевые слова: коммерческий банк, ликвидность, нормативы ликвидности, избыток ликвидности, управление ликвидностью.

ANNOTATION

The aim of article is analysis current state of the banking system of Ukraine and justification of the main directions of improving liquidity management. The economic standards of liquidity of the banking system of Ukraine are explored. The dynamics of the instant liquidity norm are given. The dynamics liquidity indicators of Ukrainian banks in last years are analyzed. The factors that influence to level of liquidity are singled out. The recommendations on optimization level of commercial banks' liquidity are given.

Keywords: commercial bank, liquidity, liquidity ratios, excess liquidity, liquidity management.

Постановка проблеми. На нинішньому етапі розвитку економіки України основним завданням є забезпечення стабільності банківської системи. Одним із пріоритетних завдань при цьому є підтримання ліквідності комерційних банків на оптимальному рівні. Це пов'язано з тим, що як недостатня, так і надлишкова ліквідність негативно впливають на банківську систему, тому для її стабільного розвитку, для підтримання національної валюти, а також для зниження ін-

фляційних коливань необхідне управління ліквідністю банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів управління ліквідністю комерційного банку займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Р. Датвейлер, П. Роуз, О. Васюренко, В. Міщенко, С. Мочерний, Д. Олійник, Л. Рябініна, І. Сало та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У працях указаних учених ґрунтовно досліджено питання регулювання ліквідності, а також різноманітні аспекти управління нею. Проте постійні зміни в економіці країни, законах, поступове запровадження в Україні норм законодавства ЄС та рекомендацій Базельського комітету вимагають нових досліджень у сфері управління ліквідністю банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. На 1 січня 2018 р. в Україні працює 82 комерційних банки, що на чотири установи менше, ніж у грудні 2017 р. Рентабельність активів на початок 2018 р. становила -1,94 %. рентабельність капіталу – -15,96 % [1]. Витрати банків (без урахування результатів неплатоспроможних банків) становили 202 595 млн. грн., що на 24 360 млн. грн. більше, ніж сукупні доходи. Це свідчить про збиткову роботу більшості вітчизняних банків, що є дуже небезпечним для розвитку банківської системи України.

Однією з першопричин масової ліквідації неспроможних банків було недотримання необхідного рівня ліквідності. Результатом недостатньої ліквідності стало зростання недовіри населення до банківських установ, набуття банками негативної репутації, відтік грошових коштів із депозитів, а звідси й зростання процентних ставок по нових депозитах для залучення додаткових коштів. Це потягло за собою необхідність збільшення процентних ставок за всіма видами кредитів. Все це, своєю чергою, викликало погіршення розвитку банківської системи.

Національний банк України контролює діяльність комерційних банків, у тому числі ліквідність, спираючись на законодавчо визначені механізми регулювання фінансового сектору країни. Ефективне регулювання ліквідності створює передумови для підтримання довгострокової фінансової стійкості і прибуткової діяльності банків.

Серед дванадцяти обов'язкових сьогодні нормативів, що використовуються НБУ для банківського регулювання, три – нормативи ліквідності, що свідчить про суттєве значення контролю над станом саме цього складника в регулятивній діяльності центрального банку.

Ліквідність комерційних банків нині характеризується показниками миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності, зміну яких за останні шість років за даними НБУ [1] наведено в табл. 1.

З табл. 1 видно, що норматив поточної ліквідності (Н5), який визначається як співвідношення активів із кінцевим строком погашення до 31-го дня до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31-го дня [2], за останні роки має тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що більшість банків, що не є збитковими, нині має достатній необхідний обсяг активів для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6), що визначається як співвідношення ліквідних

активів до зобов'язань із кінцевим строком погашення до одного року [2], за останні декілька років має також тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що банки мають достатній обсяг активів для покриття своїх зобов'язань протягом року.

Норматив миттєвої ліквідності (Н4), що характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня, за останні два роки має тенденцію до зниження, що представлено на рис. 1.

З рис. 1 видно, що станом на початок 2016 р. норматив миттєвої ліквідності дорівнював 78,73%, однак на протязі двох років його значення поступово знижувалося і станом на 1 грудня 2017 р. досягло значення 45,61%, що на 33,12 п. п. нижче значення 2016 р. Це свідчить про те, що банки не бажають залишати зайві грошові кошти, що не працюють, не при-

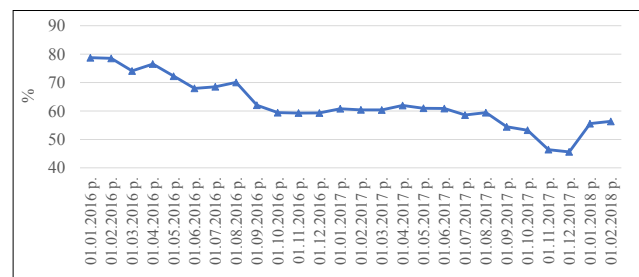

Рис. 1. Динаміка нормативу миттєвої ліквідності

Таблиця 1

Економічні нормативи ліквідності по системі банків України

Станом на	Значення нормативів		
	Н4 (не менше 20%)	Н5 (не менше 40%)	Н6 (не менше 60%)
01.01.2012	58,48	70,53	94,73
01.01.2013	69,26	79,09	90,28
01.01.2014	56,99	80,86	89,11
01.01.2015	57,13	79,91	86,14
01.01.2016	78,73	79,98	92,87
01.01.2017	60,79	102,14	92,09
01.01.2018	55,55	108,08	98,37
01.02.2018	56,35	103,99	94,80

Таблиця 2

Показники ліквідності по системі банків України

Станом на	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
грудень 2014 р.	26,40	86,14
березень 2015 р.	26,75	78,76
червень 2015 р.	27,87	79,60
вересень 2015 р.	29,92	83,80
грудень 2015 р.	33,00	92,87
березень 2016 р.	35,56	89,54
червень 2016 р.	38,41	88,69
вересень 2016 р.	39,36	88,41
грудень 2016 р.	48,53	92,09
березень 2017 р.	54,51	95,79
червень 2017 р.	52,98	94,95

носять дохід, знижуючи обсяг високоліквідних коштів, але дотримуються законодавчо встановлених меж.

Окрім указаних показників ліквідності Правління НБУ 15 лютого 2018 р., згідно з нормами ЄС, затвердило новий пруденційний норматив для українських банків – коефіцієнт покриття ліквідністю, або LCR (англ. Liquidity Coverage Ratio) [3]. Він буде розраховуватися як співвідношення високоякісних ліквідних активів банку до суми, необхідної для покриття підвищеного відтоку коштів із банку протягом 30 днів. Показник відображає рівень стійкості банку до короткострокових шоків ліквідності – характерного для кризових періодів явища, коли відбувається значний відтік коштів клієнтів. Із 1 червня 2018 р. розрахунок нормативу LCR здійснюватиметься у тестовому режимі, який триватиме шість місяців. З 1 грудня 2018 р. норматив LCR стане обов'язковим до виконання. Деякий час нормативи Н4, Н5 та Н6 діятимуть одночасно з LCR [3].

Окрім указаних нормативів ліквідності, стан ліквідності відображають також показники співвідношення ліквідних активів до сукупних активів та співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, що на основі даних НБУ [4] представлено в табл. 2.

З табл. 2 видно, що за останні три роки суттєво змінилася частка ліквідних активів як у сукупних активах, так і в короткострокових зобов'язаннях: спостерігається їх зростання, що є показником зміцнення ліквідності банків як одного з показників стабільності та розвитку банківської системи. Це пов'язано, насамперед, із масовою ліквідацією неспроможних банківських установ.

Як відзначається у роботі [5], проблему підвищення ефективності регулювання ліквідності банківської системи України потрібно вирішувати комплексно шляхом запровадження заходів, спрямованих на вдосконалення інструментарію регулювання ліквідності на основі впровадження передового світового досвіду з урахуванням вітчизняних умов розвитку грошово-кредитного ринку; підвищення дієвості трансмісійного механізму грошово-кредитної політики шляхом зростання ролі його процентного каналу; посилення координації грошово-кредитної і фіскальної політики та підвищення реальної незалежності Національного банку України щодо реалізації монетарної політики.

Факторами, що впливають на стан ліквідності як окремого банку, так і всієї банківської системи, є: якість кредитного і депозитного портфелів, їх узгодженість за строками і валютами, величина та якість капіталу, якість організаційної структури установи та її підрозділів, рівень менеджменту, внутрішня політика банку, політика НБУ, зміни в законодавстві, інфляційні коливання, економічна та політична ситуація в країні, рівень довіри до банків-

ської системи, зокрема до конкретного банку. Банківська система до того ж піддана сезонним коливанням.

Оскільки власний капітал банку є головним джерелом нівелювання ризику, то в сучасних економічних умовах значущим фактором впливу на ліквідність є частка іноземного капіталу в загальному капіталі банку.

Крім того, на рівень ліквідності впливає кредитна та інвестиційна політика в разі бажання банку отримати підвищені відсотки.

Значний апетит до ризику для отримання більшого обсягу прибутку або вибір напрямків діяльності, що не відповідають можливостям банку, є однією з головних причин неспроможності банків адекватно управляти грошовими потоками, які не відповідають плановим, що призводить до виникнення значних збитків та проблем із ліквідністю [6].

Навіть у розвиненій ринковій економіці досягти та підтримувати належний рівень ліквідності в усіх банках є практично неможливим завданням. За умов економічної кризи ця проблема значно загострюється, що й можна спостерігати сьогодні [7]. Для підтримки оптимального рівня ліквідності необхідне постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій із поточними і прогнозованими активними операціями за допомоги контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу. Крім того, необхідним є визначення найбільш вигідних клієнтів із погляду можливості ефективного використання їхніх ресурсів, тобто таких, які забезпечують більшу стабільність [8].

Висновки. Останнього часу НБУ у зв'язку з інтеграцією банківської системи України до банківської системи ЄС посилює контроль над діяльністю комерційних банків, у тому числі за обов'язковими нормативами ліквідності. Зокрема, з метою євроінтеграції банківської системи введено новий норматив – коефіцієнт покриття ліквідністю LCR. Незважаючи на прийняті заходи, продовжує скорочуватися кількість банків у зв'язку з втратою ліквідності і платоспроможності.

Оскільки ліквідність є одним з основних показників, що характеризує фінансову спроможність банку, її рівень впливає на ступінь довіри фізичних та юридичних осіб до банківської системи країни. Водночас надмірно високі показники ліквідності можуть знижувати прибутковість банку, тому вкрай необхідним є впровадження заходів щодо оптимізації рівня ліквідності банківських установ та перегляду інструментарію її регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Показники банківської системи. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=D2F87F10811138CB4461AF7A94CE535E?art_id=34661442&cat_id=34798593.

2. Нормативи ліквідності. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123471.
3. Національний банк впроваджує новий норматив для банків – коефіцієнт покриття ліквідністю LCR. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64531757&cat_id=55838.
4. Періодичні видання Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450.
5. Литвинюк М.В., Демиденко В.І. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 10. С. 631–636.
6. Рябіченко Д.О. Розвиток системи управління ліквідністю банку з урахуванням інтересів та впливу стейкхолдерів: дис. ... канд. екон. наук: спец.: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»; Державний вищий навчальний заклад 2Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2015. 244 с.
7. Марченко О.В. Зниження ліквідності банківської системи як ключова проблема реалізації грошово-кредитної політики. Бізнес Інформ. 2014. № 8. С. 257–262.
8. Формування та управління ресурсною базою банків та її вплив на ліквідність банківської системи / Т.В. Белікова, О.С. Хіжняк, В.В. Лубянникова. Молодий вчений. 2015. № 11(2). С. 9–13.